

ISSN 2076-586X

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

**ВІСНИК
ЧЕРКАСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Науковий журнал

Виходить 40 разів на рік

Заснований у березні 1997 року

№ 3 (256). 2013

Черкаси - 2013

**Засновник, редакція, видавець і виготовлювач –
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 16161-4633ПР від 11.12.2009**

Матеріали «Вісника» присвячені актуальним психолого-педагогічним та соціально-економічним проблемам вищої і середньої школи й післядипломної освіти. У публікаціях досліджуються: різні аспекти професійної освіти; проблеми організації навчання та виховання студентської та учнівської молоді; формування компетентності фахівця; проблеми освітнього менеджмента; аналізується міжнародний і вітчизняний досвід професійної підготовки.

Наукові статті збірника рекомендовані викладачам вищої школи, аспірантам, студентам, вчителям, а також усім, хто цікавиться психолого-педагогічною та соціально-економічною проблематикою професійної освіти.

Постановою президії ВАК України від 10.02.2010 р. № 1-05/1 (Бюлетень ВАК України, 2010. – №3) журнал включено до переліку наукових фахових видань зі спеціальності «Педагогічні науки».

Випуск № 3 (256) наукового журналу Вісник Черкаського університету, серія педагогічні науки рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 3 від 01.02.2013 року.)

Журнал реферується Українським реферативним журналом «Джерело» (засновники: Інститут проблем реєстрації інформації НАН України та Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського) та Реферативним журналом Всеросійського інституту наукової і технічної інформації РАН (ВІНІТІ РАН).

Головна редакційна колегія:

Кузьмінський А.І. чл.-кор. НАПН України, д.пед.н., проф. (головний редактор); *Боєчко Ф.Ф.* чл.-кор. НАПН України, д.б.н., проф. (заступник головного редактора); *Тарасенкова Н.А.* д.пед.н., проф. (заступник головного редактора); *Луценко Гр.В.* к.ф.-м.н., доц. (відповідальний секретар); *Біда О.А.* д.пед.н., проф.; *Головня Б.П.* д.т.н., доц.; *Гусак А.М.* д.ф.-м.н., проф.; *Драч О.О.* д.і.н., доц.; *Жаботинська С.А.* д.філол.н., проф.; *Кукурудза І.І.* д.е.н., проф.; *Лизогуб В.С.* д.б.н., проф.; *Марченко О.В.* д.філос.н., проф.; *Мінаєв Б.П.* д.х.н., проф.; *Морозов А.Г.* д.і.н., проф.; *Перехрест О.Г.* к.і.н., проф.; *Поліщук В.Т.* д.філол.н., проф.; *Селіванова О.О.* д.філол.н., проф.; *Соловійов В.М.* д.ф.-м.н., проф.; *Чабан А.Ю.* д.і.н., проф.; *Архитова С.П.* к.пед.н., проф.; *Савченко О.П.* к.пед.н., проф.

Редакційна колегія серії:

Тарасенкова Н.А., д.пед.н., проф. (відповідальний редактор); *Біда О.А.*, д.пед.н., проф. (заступник відповідального редактора); *Король В.М.*, к.пед.н., проф. (відповідальний секретар); *Бурда М.І.*, д.пед.н., проф., член-кор. АПН України; *Градовський А.В.*, д.пед.н., проф.; *Десятов Т.М.*, д.пед.н., проф.; *Євтух М.Б.*, д.пед.н., проф., академік НАПН України; *Капська А.Й.*, д.пед.н., проф.; *Крилова Т.В.*, д.пед.н., проф.; *Малова І.Є.*, д.пед.н., проф. (Росія); *Мельников О.І.*, д.пед.н., проф. (Білорусь); *Мілушев В.Б.*, доктор, професор (Болгарія); *Ничкало Н.Г.*, д.пед.н., проф., академік НАПН України; *Расцьотіна С.О.*, д.пед.н., проф. (Росія); *Семеріков С.О.*, д.пед.н., проф.; *Скафа О.І.*, д.пед.н., проф.; *Симоненко Т.В.*, д.пед.н., проф.; *Шпак В.П.*, д.пед.н., проф.; *Архитова С.П.*, к.пед.н., проф.; *Грбовий А.К.*, к.пед.н., доц.; *Гриценко В.Г.*, к.пед.н., доц.; *Демченко О.Г.*, к.ф.-м.н., доц.; *Касярум Н.В.*, к.пед.н., доц.; *Майборода Г.Я.*, к.пед.н., доц.; *Савченко О.П.*, к.пед.н., проф.

За зміст публікації відповідальність несуть автори.

Адреса редакційної колегії:

18000, Черкаси, бульвар Шевченка, 81,
Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького,
кафедра педагогіки вищої школи і освітнього менеджменту. Тел.(0472) 33-10-96

РОЛЬ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

***Анотація.** У статті розглядається сім'я як невід'ємний компонент соціальної структури суспільства. Найголовніше місце батьки займають у становленні образу сім'ї дошкільників. Діти наслідують батьківську форму поведінки у сім'ї, підсвідомі реакції, різноманітні позитивні чи негативні звички, значущі особливості подружніх стосунків. Тому вивчення особливостей дитячо-батьківських стосунків та визначення на їх основі факторів розвитку образу сім'ї у дітей дошкільного віку є надзвичайно важливим.*

***Ключові слова:** сімейне виховання, дошкільний вік, сім'я, традиції, освіта.*

Постановка проблеми. Головну роль в усіх виховних аспектах завжди відіграло й продовжує відігравати зростання дитини в родинному колі, адже родина – перший суспільний щабель у житті людини. Цьому сприяє і нова «філософія» роботи з сім'єю: за виховання дітей і їх розвиток несуть відповідальність батьки, а всі інші інститути виховання та освіти, включаючи дошкільні навчальні заклади, мають цьому сприяти [1].

Видатний педагог В.О. Сухомлинський вважав сім'ю невід'ємним компонентом соціальної структури суспільства. Стабільність і моральне здоров'я суспільства багато в чому залежать саме від сім'ї, етичних норм, які панують у ній, рівня родинного виховання. Сім'я – первинний осередок, де «шліфуються найтонші грані людини-громадянина, людини-трудівника, культурної особистості. Із сім'ї починається суспільне виховання, тут, образно кажучи, закладається коріння, з якого виростають гілки, квіти і плоди. Сім'я – джерело, водами якого живиться повноводна річка нашої держави» [2].

Виклад основного матеріалу. На сьогодні сім'я і виховання дітей у сім'ї розглядаються в наукових дослідженнях, як соціальна, культурологічна, демографічна, нормативно – правова, педагогічна проблема. Заради об'єктивності зазначимо, що за радянських часів через надмірну заполітизованість, авторитарність, система дошкільного виховання не могла донести до кожної родини всі свої здобутки, тож на певному етапі перестала прогресувати. Певна інформація надходила до батьків через сухі матеріали стендів, формалізовані доповіді вихователів на батьківських зборах.

Організація життєдіяльності дітей, зміст навчально-виховної роботи з ними були невідомими батькам, залишаючись за дверима закладу. Це породжувало негативні чутки, необ'єктивні оцінки та судження, що завдавало шкоди репутації дитячого садка, знижувало престиж професії вихователя [1].

Сім'я є одним із головних соціальних інститутів, покликаних забезпечити виховання людини з високим рівнем етнічної самосвідомості й ідентифікації, а також збереження й розвиток традиційних етнічних культур.

Споконвіку кожна українська сім'я мала свої традиції, що згуртовували її, робили сильною та міцною, але після 1917 року багато традицій, як народних, так і сімейних, були знищені. Частина з них, звичайно, залишилася, трансформувалась у нові, частина - канула в небуття [3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Про необхідність взаємодії родинного та суспільного виховання свідчать дослідження науковців: Т. Бабаєвої, О. Зверева, О. Коберника, А. Ковальова, М. Крулехт, П. Лесгафта, Л. Мотрич, Н. Побірченко, В. Сухомлинського, З. Теплової та ін. Дослідники дошкільного дитинства Л. Артемова, А. Богуш, Р. Буре, О. Запорожець, О. Кононко, В. Котирло, О. Усова та ін.

Традиції родинного виховання склалися упродовж багатьох століть і зміцнювалися в ході історичного розвитку людства. З давніх-давен українці розглядали сім'ю і рід як святиню, а виховання дітей - як святий обов'язок батьків: завдяки вихованню в родині народ продовжував себе в своїх дітях, генезував свій національний дух, характер, менталітет, традиційну родинно-побутову культуру.

В українських родинах дітей завжди вчили, що людина невіддільна від свого роду, нації. Головним охоронцем ладу в родинах та суспільних взаєминах був звичай. Він зобов'язував кожного члена роду досконало вивчати і знати свій родовід до сьомого коліна. Людину, яка не знала історії свого роду, вважали безрідною. Повага і любов до свого роду, рідної землі, національних звичаїв і традицій починалася з поцінування писемних пам'яток, переказів,

предметів побуту, портретів, сімейних реліквій та інших матеріалів про життя предків.

Дбаючи про майбутнє дітей, батьки усвідомлювали, що передумовою успішного виховання є духовний зв'язок між поколіннями. Тому в родинному середовищі формувалися такі якості як повага до старших, милосердя, доброта, щирість.

Однією з найбільших добродійностей була любов і повага до батьків. У багатьох родинах був звичай "віддавати чолом", тобто цілувати руку батькам і родичам. Змалечку привчали дітей молитися за батьків і за всю свою сім'ю. Виявом шанобливого ставлення до старших за віком було звертання на "ви". Вітаючись, діти мали вклонятися. У народній педагогіці такий послух і шана базувались на переконанні, що в суспільстві найбільшу повагу треба виявляти до того, хто має більший життєвий досвід [4].

Дошкільний навчальний заклад традиційно орієнтований на когнітивний (пізнавальний) розвиток дітей, тоді як сімейне виховання в основному здійснюється "мовою емоцій". Досліджуючи процес формування в дошкільників "образу сім'ї", Н. Демидова відзначає, що саме в родині відбувається процес накопичення різноманітних вражень, виникають перші уявлення, засвоюється досвід емоційного переживання сімейних ситуацій та способи взаємодії з близькими людьми. Основними перепонами на шляху взаємодії дошкільного закладу та родини (Л. Врочинська, М. Машовець) є, перш за все, недостатня психологічна готовність батьків, які вважають за свою особисту справу своє ставлення як до дитини, так і до навчального закладу. Досить часто доводиться спостерігати, як батьки, керуючись егоїстичними мотивами, вимагають від педагогів підвищеної уваги саме до їхньої дитини. Наступною перешкодою у справі співпраці батьків і вихователів є недостатня готовність педагогів до здійснення такої співпраці, яка проявляється в небажанні чи невмінні налагоджувати контакти з членами родини [5].

Дошкільний вік – важливий період щодо засвоєння моральних правил, культури спілкування, оволодіння навичками індивідуальної і колективної діяльності, пізнання соціальних норм, розвитку уявлень про світ та подружньо-сімейні стосунки. Те, наскільки успішно буде відбуватись засвоєння дошкільником соціально-культурного досвіду, в основному залежить від ставлення батьків до дитини, один до одного та сімейних ролей.

Доведено, що найголовніше місце батьки займають у становленні образу сім'ї дошкільників. Діти наслідують батьківську форму поведінки у сім'ї, підсвідомі реакції, різноманітні позитивні чи негативні звички, значущі особливості подружніх стосунків. Тому вивчення особливостей дитячо-батьківських стосунків та визначення на їх основі факторів розвитку образу сім'ї у дітей дошкільного віку є надзвичайно важливим.

Повноцінний розвиток кожної особистості у сім'ї та, зокрема, становлення позитивного образу сім'ї у дошкільників залежить від загальної емоційної атмосфери або психологічного клімату, який створюють батьки. Позитивні переживання щодо власної сім'ї безпосередньо залежать від того, чи відчуває себе кожен член сім'ї люблячим і необхідним у конфліктні та складні для сім'ї моменти, а також чи може він віддавати свою любов іншим. В. А. Ільїн констатує, що подружжя, між якими панує кохання і які люблять свою дитину, шукають причини складної поведінки дитини, відносяться до неї з розумінням і повагою. Для таких батьків питання, як поважати почуття і потреби дитини, не дозволити перетворити дім та життя сім'ї у хаос, стає сумісним пошуком рішення складної та цікавої задачі. Батьки, які люблять свою дитину ставлять перед собою завдання, яке полягає у тому, щоб навчити чомусь корисному дитину, при цьому не пригнічувати її свободи волі при прийнятті рішень, рахуватись з потребами інших членів сім'ї, не нехтуючи власними інтересами [6].

Саме сім'я дає відчуття стабільності й захисту із раннього дитинства [3], які ми проносимо через усе свідоме життя й передаємо нашим дітям, і так з покоління в покоління, набираючись мудрості й досвіду. Тому, традиції - це основа організації дружної міцної сім'ї, у якої є майбутнє.

Висновки. Відомо, що теорія і практика сімейного виховання сьогодні знаходяться на якісно новому рівні свого розвитку, який характеризується оновленою парадигмою виховання, етнізацією його змісту, основним чинником якої в сучасних умовах трансформації суспільства виступає система етнічних традицій.

Список використаної літератури

1. Карданова Т. С. Управління процесом сімейного виховання в дошкільному навчальному закладі [Електронний ресурс] /

- Карданова Т. С. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/ttuo/2009_2/09karupp.pdf
2. Сухомлинский В.А. Как воспитать настоящего человека: Советы воспитателям / В.А. Сухомлинский - К. : Рад. школа, 1975. - 236 с
 3. Гайдученко Ю.О. Роль етнічних традицій у сімейному вихованні [Електронний ресурс] / Гайдученко Ю.О. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvmdpu/2011_6/6/42.pdf
 4. Правові основи сучасного сімейного виховання [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://readbookz.com/book/172/5532.html>
 5. О. Г. Бутенко Інтеграція сімейного та суспільного виховання планолюбного ставлення до матері у старших дошкільників [Електронний ресурс] / Карданова Т. С. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpbdpu/Ped/2010_3/Buten.pdf
 6. Терещенко М. Емпіричне дослідження дитячо-батьківських стосунків як фактора становлення образу сім'ї дошкільників [Електронний ресурс] / Терещенко М. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vird/2012_23/Pdf/33.pdf

Одержано редакцією 18.01.13
Прийнято до публікації 22.01.13

Анотація. В статті розглядається сім'я як неотъемлемый компонент соціальної структури общества. Главное место родители занимают в становлении образа семьи дошкольников. Дети подражают родительскую форму поведения в семье, підсвідомі реакції, різноманітні позитивні або негативні звички, значимі особливості шлюбних стосунків. Поэтому изучение особенностей детско-родительских отношений и определение на их основе факторов развития образа семьи у детей дошкольного возраста является чрезвычайно важным.

Ключевые слова: семейное воспитание, дошкольный возраст, семья, традиции, образование.

Summary. The article considers the family as an integral component of social structure. The most important thing parents take place in the formation of the image of the family preschooler. Children imitate parental behavior in the form of family subconscious reaction, various positive or negative habits, significant features of marital relationship. Therefore, the study of child-parent relationship and determine based on these factors in the development of the image of the family in preschool children is extremely important. Theory and practice of family life education today are at a qualitatively new level of development, characterized by renewed paradigm of education, ethnicizing its content, which is a major factor in the transformation of modern society is the system of ethnic traditions. Family gives a sense of stability and security of childhood, we sneaked through his adult life and pass on to our children and so from generation to generation, filled with wisdom and experience. Therefore, the tradition - is the foundation of a strong united family, which is the future.

Key words: family education, preschool age, family, tradition, education.

Кучай Т.П. Баленко Ю.

ЕМОЦІЙНА КУЛЬТУРА – ЗАПОРУКА ПЕДАГОГІКИ СПІВРОБІТНИЦТВА ВЧИТЕЛЯ З УЧНЯМИ

Анотація. У статті розглядаються структурні компоненти емоційної культури вчителя. Виховання в учнів початкової школи емоційної культури відбувається в тісному зв'язку з формуванням у них уявлення про цілісну картину світу. Емоційна культура вчителя реалізується насамперед у його взаєминах з учнями.

Ключові слова: емоційна культура, вчитель, учень, школа, освіта.

Постановка проблеми. Емоційна культура відіграє важливу роль у практичній діяльності вчителя. Холодний, байдужий педагог не може повноцінно виконувати покладені на нього професійні обов'язки. У кращому випадку, він озброїть свого вихованця знаннями й уміннями, але ніколи не проникне в духовний світ, не завоює його довіру, не зможе позитивно впливати на його особистісне становлення.

На основі аналізу змісту емоційної культури в психолого-педагогічній літературі визначено це поняття як високий рівень психічного розвитку, який забезпечує здатність особистості адекватно виявляти власні емоції та реагувати на емоції інших, керувати емоційним станом і емоційними реакціями на зовнішні та внутрішні дії, регулювати процеси витрати нервової енергії.

Необхідними структурними компонентами емоційної культури є: мотиваційний (інтерес до емоційної сфери учнів; прагнення зрозуміти почуття і настрої своїх вихованців; бажання навчити учнів керувати своїми емоціями; потреба підтримати в себе й у своїх вихованців позитивний емоційний стан і потреба в оволодінні методами емоційної саморегуляції); інтелектуально-операційний (знання про зміст, структуру, методи формування емоційної культури, зокрема систему К.С. Станіславського); комунікативний (уміння знайти вірний стиль і тон педагогічного спілкування, оптимально виражати і транслювати учням емоції, настрої, думки, почуття; здатність відчувати емоційну обстановку